

Historiografinen synteesi kansallisista varhaismodernin historian tulkinnoista

Arvio teoksesta Miia Kuha & Petri Karonen (toim.). *Swedish and Finnish Historiographies of the Swedish Realm, c. 1520–1809. Shared Past, Different Interpretations*. Routledge. 2024. 256 s. ISBN 978-1-03-211290-9.

Mari Välimäki

Suomessa ja Ruotsissa maiden yhteistä varhaismodernia menneisyyttä on ammattimaisesti tutkittu 1800-luvulta lähtien, mutta harvoin historioitsijat ovat pohtineet yhdessä, millaista tutkimusta kussakin maassa on tehty ja miksi. Tutkijatohtori Miia Kujan ja professori Petri Karosen toimittamassa artikkelikokoelmassa *Swedish and Finnish Historiographies of the Swedish Realm, c. 1520–1809. Shared Past, Different Interpretations* paneudutaan nimenomaan näihin kysymyksiin. Teoksessa suomalaiset ja ruotsalaiset tutkijat analysoivat ja selittävät tutkimustraditioiden samanlaisuuksia ja eroavuuksia. Teos kokoaa yhteen Karosen Jyväskylän yliopistossa vetämän hankkeen *Yhteinen menneisyys, erilaiset tulkinnat: Bibliometrinen ja kvalitatiivinen analyysi varhaismodernista Ruotsin valtakunnasta Ruotsin ja Suomen historiografiassa 1860–2020* (Hirsu) päätulokset. Hanke on aiemmin julkaissut muun muassa *Historiallisessa Aikakauskirjassa* teemanumeron ”Suomi ja Ruotsi – tutkimus ja tulkinnat”.

Tarkastellun teoksen luvut perustuvat Hirsu-hankkeessa koottuun tietokantaan, johon on kerätty julkaisutiedot akateemisista historiallisista julkaisuista Suomessa ja Ruotsissa. Julkaisut käsittelevät kahden nykyisen kansallisvaltion yhteistä aikaa osana Ruotsin valtakuntaa Kustaa Vaasan valtaannoususta Suomen sodan seurauksiin asti. Lähteenä ovat toimineet erilaiset bibliografiset julkaisut ja kirjastotietokannat. Tämä on suuri ja työläs tehtävä, ja tietokantaa onkin koottu Karosen hankkeissa jo pitkään. Ensimmäisiä julkaisuja teemaan liittyen on jo vuodelta 2010 katsausartikkeli ”Ruotsin ajan tutkimuksen tila ja resurssit” (Karonen 2010). Tietokanta ei ole julkisesti saatavilla, mutta Hirsu-hankkeen internetsivuilla luvataan, että aikanaan tietokanta tulee avoimesti saataville. [1] Toistaiseksi jää arvoitukseksi missä ja milloin tietokanta julkaistaan ja tullaanko sitä mahdollisesti laajentamaan edelleen. Hankekuvauksessa mainitaan myös, että tutkimus tuottaa uutta tietoa Itämeren piirin historiankirjoituksesta. Siitä herää ajatus, että olisi kiinnostavaa, jos tällaiseen tietokantaan otettaisiin jatkossa mukaan myös muiden kuin nykyisten Suomen ja

Ruotsin kansallisvaltioiden tutkijoiden kuten virolaisten, saksalaisten, tanskalaisten tai norjalaisten tutkijoiden julkaisuja, joissa analysoidaan Ruotsin valtakunnan historiaa Itämeren alueella.

Jokaisessa tutkimuksessa on välttämätöntä tehdä valintoja siitä, mistä näkökulmista asioita tarkastellaan ja miten. Arvioitavan teoksen lähtökohdaksi on valittu kahden kansallisvaltion yhteinen menneisyys, josta molempien kansallisvaltioiden historioitsijat ovat kirjoittaneet pääosin tahoillaan, vaikka yhteistyötäkin on tehty. Teoksen kattamana ajankohtana Ruotsin valtakunta oli kuitenkin suurempi kuin nykyiset Ruotsi ja Suomi. Tätä asetelmaa problematisoivat Kerstin Enflon, Jari Ojalan ja Jan-Peter Gustafssonin artikkelinsa ”United and divided. Early modern economic history in Finnish and Swedish academic literature” johdannossa. He nostavat esiin kysymyksen siitä, mitä alueita oikeastaan analysoidaan, kun analysoidaan uuden ajan alun Ruotsia ja Suomea (s. 171–172). Suurimmillaan Ruotsin valtakunta kattoi alueita laajalti Itämeren rannoilta, kuten koko teoksen johdannossa esitetty karttakin osoittaa (s. 4).

Petteri Norring huomioi Ruotsin valtakunnan laajuuden suurvaltakaudella jo Hirsu-hankkeen aiemmin julkaisemassa HAIKin teemanumerossa. Kyseisessä artikkelissaan Norring tutkii, miten suomalaiset ja ruotsalaiset tutkijat ovat analysoineet tutkimuksissaan Skoonen, Käkisalmen läänin ja Inkerinmaan sekä Viron ja Liivinmaan alueita. Hän kysyy, mikä on ollut Ruotsin valtakunnan provinssien asema suomalaisissa ja ruotsalaisissa kansallisissa kertomuksissa. (Norrning 2020.) Tutkimuksellista näkökulmaa voisi laajentaa edelleen koskemaan myös muiden kuin suomalaisten ja ruotsalaisten tutkijoiden tekemiä tulkintoja. Itämeren nykyisissä rannikkovaltioissa (sekä Norjassa) tehdyn tutkimuksen lukeminen mukaan historiografiseen analyysiin rikkoisi perinteisen nationalistisen historiankirjoituksen ja historiografisen tutkimuksen rajoja vielä laajemmin kuin Hirsu-hankkeessa on jo tehty.

Teoksen lukujen välille luo yhtenäisyyttä se, että ne pohjautuvat hankkeessa koottuun tietokantaan, jota on analysoitu sekä määrällisesti että laadullisesti. Määrällinen analyysi ei ole historiografisessa tutkimuksessa vielä kovin yleistä, mutta se on yleistymässä. Karosen osoittaa luvussaan ”Research on early modern Sweden” sekä HAIKin teemanumerossa ilmestyneessä artikkelissaan (Karosen 2020), mitä epävarmuustekijöitä ja muita seikkoja julkaisutietokannan kokoamiseen liittyy. *Swedish and Finnish Historiographies* teoksessa tehdyt tietokanta-analyysit, erityisesti Karosen, Petteri Impolan sekä Enflon, Ojalan ja Gustafssonin luvuissa, osoittavat, että määrällinen analyysi mahdollistaa mielenkiintoisten ajallisten ja historiantutkimuksen alakohtaisten trendien seuraamisen. Muissa teoksen luvuissa on hyödynnetty laadullisen analyysin menetelmiä, jolloin analyysin lähtökohtana toimivat tietyt historia-alat ja niiden kehittymiseen vaikuttaneet tutkijat. Näissä luvuissa tarkastelu nojaa perinteisempiin historiografian menetelmiin. Analyysin kohteeksi valitaan keskeisinä pidetyt tutkijat ja heidän teoksensa, jotka asetetaan aikalaiskontekstiin.

Ajallisesti Kuhan ja Karosen toimittaman teoksen luvuissa keskitytään 1850-luvun jälkeen tehtyihin suomalaisiin ja ruotsalaisiin tutkimuksiin, jotka käsittelevät Ruotsin valtakunnan historiaa reformaatiosta ja Kustaa Vaasan valtaannoususta 1800-luvun alkuun. Aikarajaus varhaismoderniin aikaan on sinänsä selkeä, mutta sitä ei

eksplisiittisesti motivoida. Johdannon ensimmäisessä viitteessä todetaan, että teoksessa keskitytään uuden ajan alkuun, vaikka Suomella ja Ruotsilla on yhteistä historiaa 1100-luvulta lähtien. Esimerkiksi kansainvälinen lukijakunta ei välttämättä tunne tarkasti Ruotsin valtakunnan historian käännekohtia. Olisinkin kaivannut perusteluja siitä, miksi keskiaikaa koskevaa tutkimusta ei ole otettu mukaan analyysiin, vaikka teoksessa käsitellyt historian tutkimuksen teemat ovat tuttuja myös keskiajan tutkimuksessa.

Historiankirjoituksen teemoja

Teokseen on valittu kuusi teemaa, joiden kautta historiankirjoitusta tarkastellaan: poliittinen, institutionaalinen, sosiaali-, talous-, kulttuuri- ja kirkkohistoria. Teos jakautuu edelleen neljään osaan, joissa näihin teemoihin kytkeytyviä tutkimuksia tarkastellaan. Ensimmäisen osan muodostavat teoksen johdanto sekä Karosen luku, jossa hän tarkastelee bibliometrisesti suomalaisen ja ruotsalaisen tutkimuksen trendejä sekä tutkijoiden verkostoja ja resursseja. Luku esittelee kokonaiskuvan suomalaisesta ja ruotsalaisesta uuden ajan alun tutkimuksesta ja sen kehityksestä 1800-luvun puolivälistä 2020-luvulle. Karonen käsittelee muun muassa tutkimuksen resursseja (professuurien määrää, instituutioita ja tutkimuksen infrastruktuureja) Suomessa ja Ruotsissa ja toteaa, että vuosituhaten vaihteeseen asti tilanne esimerkiksi professuurien määrässä oli maiden välillä hyvin samanlainen. Vuosituhaten vaihteen jälkeen professuurien määrä kasvoi Ruotsissa merkittävästi nimittämiskäytäntöjen muututtua. Verrattaessa julkaisujen määriä, huomataan, että Ruotsissa on julkaistu koko tarkasteluajalla enemmän varhaismodernia aikaa käsitteleviä tutkimuksia sekä väitöskirjoja. Vaikka siis resurssit olivat suunnilleen samanlaiset, ovat ruotsalaiset julkaisseet enemmän aikakauden tutkimusta. Kummassakin maassa varhaismoderni aika pitää pintansa väitöskirjojen aiheena, vaikka aikakautta käsittelevien väitöskirjojen suhteellinen osuus kaikista historia-alan väitöskirjoista onkin laskenut. Silti aikakauden tutkimuksen tulevaisuus näyttää valoisalta, kuten Karonen artikkelissaan toteaa. Aikakauden poikkitieteellinen tutkimus on kummassakin maassa aktiivista ja tutkijat tekevät paljon yhteistyötä, josta osoituksena 2018 Suomeen perustettu Uuden ajan alun tutkimuksen verkosto sekä Ruotsiin 2022 perustettu Nätverket för tidigmodern historia. [2]

Kirjan toisessa osassa keskitytään instituutioihin ja vuorovaikutukseen. Luvut käsittelevät sitä, kuinka poliittista ja institutionaalista historiaa ja aikakautta määrittänyttä hallinnollista kehitystä, sotia sekä suurvalta-aseman saavuttamista ja menetyksiä on tutkittu. Antti Räihä tarkastelee valtionrakennuksesta kertovia tutkimuksia, Lars Ericson Wolke ja Nils Erik Villstrand analysoivat sotahistorian erilaisia tulkintoja, Karonen käsittelee tulkintoja Ruotsin suurvalta-aseman saavuttamisesta ja sen menettämisestä. Toisen osan päättää Anders Jarlert ja Joonas Tammelan analyysi kirkkohistorian piirissä tehdystä uuden ajan alun tutkimuksesta. Toisessa osassa siis kohtaavat maallinen ja hengellinen valta, jotka uuden ajan alussa olivat limittäisiä ja ohjasivat niin valtionkehitystä kuin hallintoa. Valtiollinen kokonaiskuva on siis hyvin laaja, mutta mukaan olisi sopinut myös tarkastelu oikeudellisen kehityksen linjojen historiallisista ja oikeushistoriallisista tulkinnoista.

Teoksen kolmannessa osassa keskitytään ihmisiin ja elinkeinoihin. Impola analysoi luvussaan uuden ajan alun patriarkaalista yhteiskuntaa käsitteleviä väitöskirjoja

erilaisten sosiaalisten ryhmien näkökulmista. Norring tarkastelee vapaan talonpojan käsitettä suomalaisessa ja ruotsalaisessa historiankirjoituksessa. Kolmannen osan päättää Enflon, Ojalan ja Gustafssonin luku, jossa he analysoivat uuden ajan alkua käsittelevää taloushistorian tutkimusta. Teoksen neljännen osan luvut käsittelevät puolestaan historiakulttuuria ja kulttuurihistoriaa. Samu Sarviaho tarkastelee luvussaan pirkkalaisia koskevaa suomalaista ja ruotsalaista tutkimusta 1800-luvun puolivälistä vuoteen 1917. Daniel Andersson puolestaan analysoi ruotsalaista historiankirjoitusta, joka käsittelee vapaudenaikaa (1719–1772). Osan päättää Kuhan analyysi kulttuurihistoriallisen tutkimuksen kehityksestä Suomessa ja Ruotsissa.

Palaan rajauksiin: Teoksessa käsitellyt teemat ovat todistetusti historiantutkimuksen aloja, jotka ovat olleet suosituimpien joukossa. Tämän osoittaa Karosen esittämä taulukko (Table 2.2, s. 18), jossa poliittinen historia, taloushistoria ja sotahistoria ovat niiden alojen joukossa, joita käsitteleviä teoksia julkaistiin eniten koko tarkastelujaksolla sekä Suomessa että Ruotsissa. Näiden lisäksi teoksessa käsitellyt sosiaali-, kirkko- ja kulttuurihistoria ovat suosittuja historiantutkimuksen aloja kummassakin maassa. Teoksen ulkopuolelle jää kuitenkin esimerkiksi jo mainitsemani oikeushistoria, jonka saralla on tehty tutkimusta niin Suomessa kuin Ruotsissa mutta myös yhteispohjoismaisesti. Oikeushistoriasta olisi ollut mielenkiintoista lukea historiografista analyysia, vaikei se olekaan niiden historiantutkimuksen alojen joukossa, joilta on julkaistu laajemmin.

Lisäksi Impolan luvussaan ”The Finnish and Swedish historiography of the early modern Swedish patriarchal estate society” käsittelemiä teemoja, olisi voinut tuoda teoksessa esiin laajemmin. Impola osoittaa, että sukupuolihistoria ja erityisesti naisten historia on ollut usein näkökulmana uuden ajan alkua käsittelevissä väitöskirjoissa. Sukupuolihistoria on sekä Suomessa että Ruotsissa vakiintunut historiantutkimuksen suuntaus, jonka metodologiseen ja teoreettiseen kehittämiseen tutkijat kummassakin maassa ovat osallistuneet ja erityisesti uuden ajan alun historioitsijoilla on ollut tässä suuri panos. Impola nostaa luvussaan esiin myös henkilöhistorian suosittuna väitöskirjojen metodina ja henkilöhistoria on myös Karosen taulukossa suosituimpien tutkimusalojen joukossa sekä Suomessa että Ruotsissa. Henkilöhistoriaa olisi siis voinut analysoida laajemmin muiden historiantutkimuksen alojen rinnalla: osa siitä on suurmiesthistoriaa jo 1800-luvulta mutta rinnalle on tullut myös muiden sosiaaliryhmien ja naisten henkilöhistorioita.

Tärkeä historiografinen teos

Swedish and Finnish Historiographies teos on monella tavalla hyödyllinen niin tutkijoille kuin opiskelijoillekin. Tutkimuksen historiografiset synteetit tuovat esiin, kuinka tärkeää on, että tutkimuksessa huomioidaan tutkittavan aikakauden todellisuus, kuten esimerkiksi varhaismodernin Ruotsin rajojen erilaisuus nykyisten kansallisvaltioiden rajoihin nähden. Kirja tuo myös suomalaista uuden ajan alun tutkimusta ruotsalaisten saataville, sillä se on kirjoitettu englanniksi. Kuha ja Karonen nostavat teoksen johdannossa esiin maiden välisen kielimuurin: ruotsinkielisten tutkijoiden on vaikea tutustua suomen kielellä tehtyyn tutkimukseen (s. 6). Tosin tämäkin on viimeistään vuosituhannen vaihteen jälkeen helpottunut, kun englanniksi julkaiseminen on koko ajan yleistynyt. Kuhan ja Karosen toimittama teos auttaa

aikakaudesta kiinnostuneita löytämään keskeisten suomalaisten ja ruotsalaisten tutkimusten pariin. Teos tulee tulevaisuudessa tutuksi myös opiskelijoille niin Suomessa kuin Ruotsissa, sillä historiografisia kokonaisteoksia julkaistaan verrattain harvoin.

Kriittisistä huomioista huolimatta teos on alallaan tärkeä ja sen ehdoton ansio on, että se tuo yhteen suomalaiset ja ruotsalaiset tutkijat, jotka kirjoittavat jaetusta menneisyydestä ja siitä tehdyistä tulkinnoista yhdessä. Näin tehdään näkyväksi näkökulmavaihteluita, historiankirjoituksen erilaisuuksia ja samanlaisuuksia sekä näihin johtaneita syitä, jotka usein löytyvät kulloisestakin nykyisyydestä. Esimerkiksi Rähkä nostaa artikkelissaan ”Early Modern State Building” esiin varhaismodernin Ruotsin valtionrakennusta käsittelevien tutkimusten erot suomalaisten ja ruotsalaisten tutkijoiden välillä. Ruotsalaiset tutkijat ovat tarkastelleet isovihan jälkeisellä ajalla ulkopoliittisia suhteita ja sääty-yhteiskunnan sisäisiä ristiriitoja. Suomalaisessa historian tutkimuksessa on puolestaan tarkasteltu valtakunnan sisäisten ongelmien ja paikalliskulttuurien erojen lisäksi Suomen asemaa puskurina Venäjää vastaan. Suomen ja Ruotsin polut ovat 1800-luvulta lähtien olleet erilaiset sekä erilliset, ja tämä on väistämättä vaikuttanut myös siihen, miten historiaa on kirjoitettu ja kirjoitetaan. Tämä näkyy myös sotahistoriassa. Wolken ja Villstrandin mukaan Suomen 1900-luvulla läpikäymät sodat ovat vaikuttaneet siihen, että sotahistoriaa on kirjoitettu Suomessa eri tavalla kuin Ruotsissa: Suomalaiset historioitsijat ovat itse kokeneet konfliktit ja olleet niissä osallisina. Tämä on vaikuttanut myös siihen, miten varhaismodernin ajan sodista on kirjoitettu.

Maantieteellinen sijainti ja sodat eivät kuitenkaan ole ainoita syitä maiden välisen historiankirjoituksen eroihin. Kuha osoittaa artikkelissaan ”Cultural-historical approaches in Finnish and Swedish research”, että kulttuurihistoriallisen historian tutkimuksen perinne on erilainen Suomessa ja Ruotsissa ennen 1980-luvulla tapahtunutta niin sanottua kulttuurista käännettä. Suomessa kulttuurihistorialliset näkökulmat olivat keskeisiä Gunnar Suolahden tutkimukselle jo 1900-luvun alussa ja kulttuurihistorian teemat olivat läsnä varhaismodernin ajan tutkimuksessa koko 1900-luvun. Ruotsissa kulttuurihistoriallisella tutkimuksella ei ollut vastaavaa asemaa ennen 1980-lukua varhaismodernin ajan tutkimuksessa ja tästä johtuen Ruotsissa kulttuurinen käänne on nähty selkeämpänä historiografisena murroskohtana kuin Suomessa.

Toivon, että teos toimii avauksena, joka tuo laajemminkin Itämeren alueen varhaismodernia aikaa tutkivia tutkijoita yhteen keskustelemaan yhteisen menneisyytemme historiallisesta tutkimisesta ja tulkinnoista.

FT Mari Välämäki, Tampereen yliopisto, historia.

Viitteet

[1] Yhteinen menneisyys, erilaiset tulkinnat: Bibliometrinen ja kvalitatiivinen analyysi varhaismodernista Ruotsin valtakunnasta Ruotsin ja Suomen historiografiassa 1860–2020 (Hirsu), *Jyväskylän yliopisto*, <https://www.jyu.fi/fi/hankkeet/yhteinen->

[menneisyys-erilaiset-tulkinnat-bibliometrinen-ja-kvalitatiivinen-analyysi-varhaismodernista](#) [Haettu 22.5.2024].

[2] *Uuden ajan alun tutkimuksen verkosto*, <https://www.uudenajanalku.fi/verkosto> [Haettu 7.6.2024]; *Nätverket för tidigmodern historia*, <https://www.su.se/forskning/forskargrupper/n%C3%A4tverket-f%C3%B6r-tidigmodern-historia> [Haettu 7.6.2024].

Kirjallisuus

Karonen, Petri. 2010. Ruotsin ajan tutkimuksen tila ja resurssit. *Historiallinen Aikakauskirja* 108, 4: 481–489. <https://journal.fi/haik/article/view/139742>

Karonen, Petri. 2020. Varhaismodernin Ruotsin tutkijat – Ruotsin ja Suomen yhteistä menneisyyttä koskevan tutkimuksen päälinjojen, tutkimusalojen ja ohjaussuhteiden vertailu. *Historiallinen Aikakauskirja* 118, 2, 152–165. <https://journal.fi/haik/article/view/140704>

Norring, Petteri. 2020. Suurvalta-ajan valloitetut alueet suomalaisessa ja ruotsalaisessa historian tutkimuksessa. *Historiallinen Aikakauskirja* 118, 2, 178–190. <https://journal.fi/haik/article/view/140706>

Räihä, Antti, Petteri Impola & Anu Koskivirta toim. 2020. ”Suomi ja Ruotsi – tutkimus ja tulkinnat” -teemanumero. *Historiallinen Aikakauskirja* 118, 2. <https://journal.fi/haik/issue/view/10704>